

A HÁTTÉR TÁRSASÁG A MELEGEKÉRT VÉLEMÉNYE A NÉPSZÁMLÁLÁSI KÉRDŐÍV CSALÁDI ÁLLAPOTRA VONATKOZÓ KÉRDÉSEI KAPCSÁN

2010. október 15.

A Háttér Társaság a Melegekért üdvözli, hogy a 2011-es népszámlálási kérdőív összeállítása során a Központi Statisztikai Hivatal az újonnan bevezetett bejegyzett, illetve nyilvántartott élettársi kapcsolat intézményét is feltünteti a kérdőívben, ugyanakkor véleményünk szerint a kérdőívben szereplő kérdések nem megfelelőek: figyelmen kívül hagyják a különböző jogintézmények jogi háttérét, egymástól jelentősen eltérő jogintézményeket összevontan kezelnek, amely összezavarhatja a kérdőív kitöltőit, ezáltal az adatok megbízhatósága jelentősen csökken. A választott megoldás ugyanakkor ellentmond az Európában kialakult adatgyűjtési gyakorlatnak is, ezzel az adatok összehasonlíthatósága is csorbát szenved.

Elnevezése ellenére 2009. évi XXIX. törvény által bevezetett **bejegyzett élettársi kapcsolatnak az élettársi kapcsolathoz semmi köze sincsen**. A bejegyzett élettársi kapcsolat családjogi intézmény, míg az élettársi kapcsolatot a hatályos magyar jog a polgári jogi társaság egy formájának tekinti (ebből kifolyólag a bejegyzett élettárs létesítése a családi állapotra is kihatással van, míg az élettársi kapcsolat létesítése esetén a hivatalos családi állapot nem változik). A bejegyzett élettársi kapcsolat a házassághoz hasonlóan az anyakönyvvezető előtti akarnyilvánítással jön létre, és a felek halála vagy bírósági/közjegyzői bontás esetén szűnik meg. Az élettársi kapcsolat ezzel szemben tényhelyzeten alapul, automatikusan megszűnik, ha a felek már nem élnek együtt (tehát a házastárshoz hasonlóan a bejegyzett élettárs akkor is bejegyzett élettárs marad, ha nem él együtt párjával, vagy ha akár egy másik személlyel él élettársi kapcsolatban). A jogszabály néhány kivételtől eltekintve a házasság jogkövetkezményeit rendeli alkalmazni a bejegyzett élettársi kapcsolatra, így az nem csak formájában, hanem tartalmában is a házassághoz áll közel. A hatályos Ptk. egyértelműen rendelkezik arról, hogy a **bejegyzett élettársak nem minősülnek élettársnak** (685/A. § Élettársi kapcsolat áll fenn két olyan házasságkötés *vagy bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése nélkül* közös háztartásban érzelmi és gazdasági közösségben (életközösségben) együtt élő személy között, akik közül egyiknek sem áll fenn mással házassági életközössége, bejegyzett élettársi életközössége vagy élettársi kapcsolata, és akik nem állnak egymással egyenesági rokonságban vagy testvéri, féltestvéri kapcsolatban.)

A bejegyzett élettársi kapcsolatáról szóló törvény ugyanakkor arról is rendelkezik, hogy a családi állapotra vonatkozó nyilatkozatok és nyilvántartások esetén a bejegyzett élettársi kapcsolatot a házassággal összevontan kell kezelni (3. § (5) Ha e törvény a házasság vagy a bejegyzett élettársi kapcsolat fennállásához, illetve a házasság vagy a bejegyzett élettársi kapcsolat megszűnéséhez nem állapít meg eltérő jogkövetkezményt, továbbá ha a jogosultság vagy a kötelezettség az özvegyet és az özvegy bejegyzett élettársat megkülönböztetés nélkül megilleti vagy terheli, a családi állapotra vonatkozó nyilatkozat csak olyan formában követelhető meg, hogy a „házas” és „bejegyzett élettárs”, az „özvegy” és az „özvegy bejegyzett élettárs”, illetve az „elvált” és az „elvált bejegyzett élettárs” megjelölés együtt szerepeljen.) A jogszabályok tehát egyértelmű iránymutatást

fogalmazznak meg arra vonatkozóan, hogy a a bejegyzett élettársi kapcsolat az ehhez hasonló helyzetekben a **házassággal teljesen azonos módon kezelendő**.

Bár átfogó európai iránymutatás a kérdés kapcsán még nem készült, az egyes szakstatisztikákban az Európai Unió egyértelműen a házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat együttes, a bejegyzés nélküli élettársi kapcsolattól eltérő kezelését írja elő (ld. pl. A Bizottság 823/2010/EU rendelete az oktatással és az egész életen át tartó tanulással kapcsolatos statisztikák előállításáról és kidolgozásáról szóló 452/2008/EK európai parlamenti és tanácsi rendeletnek a felnőttek egész életen át tartó tanulásban való részvételére vonatkozó statisztikák tekintetében történő végrehajtásáról). A bejegyzett élettársi kapcsolat és az élettársi kapcsolat egyértelmű szétválasztásának elvét követik az elmúlt évek nagy összehasonlító adatfelvételei is (pl. European Social Survey, European Values Study).

Mindezek ellenére a kérdőív 11-13. kérdései a bejegyzett élettársi kapcsolatot a házasságtól eltérően, az élettársi kapcsolattal összevonva kezelik.

A 11. kérdés a házasság kapcsán rákérdez a házasság kötésének időpontjára, valamint, hogy a házastársak együtt élnek-e. Ehhez hasonló kérdés a bejegyzett élettársi kapcsolatra vonatkozóan nincsen. A bejegyzett élettársak tehát nem tudják feltüntetni a kérdőívben, hogy bejegyzett élettársi kapcsolatukat mikor létesítették, illetve, hogy jelenleg együtt élnek-e bejegyzett élettársukkal. A 12. kérdés erre nem nyújt kielégítő megoldást (ld. következő bekezdés).

A 12. kérdés a bejegyzett élettársi kapcsolatot a közjegyzői által nyilvántartott, illetve a nyilvántartás nélküli élettársi kapcsolattal vonja össze. Ez a módszer elmosza az élettársi kapcsolat és a bejegyzett élettársi kapcsolat közti rendkívül jelentős különbséget, a jogszabályi rendelkezésekkel teljesen szembemenő élettársi kapcsolat fogalmat használ. Ezen összemosás miatt nem egyértelmű, hogy az élettársi kapcsolat kezdetére vonatkozó kérdés a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésére vagy az esetlegesen azt megelőző élettársi kapcsolat kezdetére utal. Bár általánosságban is egyre inkább jellemző, hogy a házastársak a házasságkötés előtt élettársi kapcsolatban élnek együtt, ez különösen jellemző az azonos nemű párokra, hiszen számukra a bejegyzett élettársi kapcsolat intézménye alig egy éve érhető el, korábban sokan nem saját választásuk, hanem a házasság/bejegyzett élettársi kapcsolat jogi lehetőségének hiánya miatt éltek együtt élettársakként. A kérdőívvel szemben általános (nem csak az azonos nemű párokra vonatkozó) kritikaként fogalmazható meg, hogy a házasság előtti élettársi kapcsolat lehetőségét teljesen figyelmen kívül hagyja: ha az élettársak úgy döntenek megházasodni, tényleges családi kapcsolatuk hossza a kérdőív alapján nem állapítható meg, mert azt a házasságkötés ténye „lenullázza” (a házasságkötés előtti együttélés éveit nem tudják feltüntetni).

Mint arra a KSH Népszámlálási Főosztályának 2009. január 19-én kelt levelünkben a figyelmet felhívtuk, az azonos nemű élettársak számára vonatkozó pontos adatok gyűjtését nagyban akadályozza, hogy a magyar társadalom (és az érintettek) jelentős része nem tud róla, hogy a hatályos jogszabályok 1996 óta az együttélő azonos nemű párokat is élettársaknak tekintik. A 12. kérdéshez kapcsolódóan az Útmutató tartalmazza az élettársi kapcsolat közérthető megfogalmazását, de nem tér ki rá, hogy az azonos és a különemű párokat is érteni kell ezalatt.

A 13. kérdés a családban, háztartásban betöltött szerep esetén csak a „férj, feleség”, illetve az „élettárs” szerep tüntethető fel. Tekintettel arra, hogy a jogszabályok az élettárs definíciójából a bejegyzett élettársakat kizárják, a bejegyzett élettársak nem tudják a háztartáson belüli szerepüket feltüntetni.

Javaslatunk a következők:

- a 11. kérdés egészüljön ki a bejegyzett élettársi kapcsolat intézményével;
- a 12. kérdés magyarázatából a bejegyzett élettársi kapcsolatra vonatkozó rész kerüljön törlésre;
- a 13. kérdés 1. pontja egészüljön ki a bejegyzett élettárs szereppel;
- az útmutatóba kerüljön bele, hogy mind az azonos, mind a különeműek közötti élettársi kapcsolatot fel kell tüntetni;
- a kérdőív összeállítói fontolják meg a házasság/bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése előtti (ugyanazon felek közötti) élettársi kapcsolat kezdetére vonatkozó kérdés feltételét.

**MELLÉKLET:
A SZÖVEGBEN JAVASOLT MÓDOSÍTÁSOK**

SZEMÉLYI KÉRDŐÍV

11. Ha házas **vagy bejegyzett élettárs**,
házasságkötésének **vagy bejegyzett élettársi kapcsolata létesítésének** időpontja:
____. év ____ . hónap
házastársával **vagy bejegyzett élettársával** együtt él?
1 – igen
0 – nem

12. Van-e Önnek élettársi kapcsolata?
1 – van, élettársával együtt él, élettársi kapcsolatának kezdete: ____
2 – van, élettársával nem egy lakásban él
0 – nincs

Mind a közjegyzői nyilvántartásba vett, mind a nyilvántartás nélküli élettársi kapcsolatot vegye figyelembe.

13. Jelölje meg, hogy Ön milyen szerepet tölt be a családban, háztartásban!
1 – férj, feleség, **bejegyzett élettárs**
2 – élettárs
3 – gyermekével egyedül élő szülő (ha a gyermek nem él párkapcsolatban)
4 – gyermek (nevelt, örökbe fogadott gyermek is)
5 – felmenő rokon (párkapcsolatban nem élő szülő, nagyszülő, dédszülő, após, anyós)
6 – más rokon személy
7 – nem rokon személy
8 – egyedülálló (a háztartáshoz nem tartozik másik személy)

ÚTMUTATÓ

12. kérdés: Élettársi kapcsolatban él az a személy, aki **az élettársi kapcsolat közjegyzői nyilvántartásba vételével, vagy akár anélkül, külön- vagy azonos nemű párjával** tartósan, házasságszerű párkapcsolatban él, függetlenül attól, hogy partnerével azonos vagy külön lakásban lakik.

13. kérdés: Ha több válaszlehetőség is vonatkozik Önre, akkor a felsorolásban előbb állót jelölje meg!
*Férj, feleség, **bejegyzett élettárs*** válasz akkor jelölhető, ha a házastársak **vagy bejegyzett élettársak** ugyanabban a lakásban élnek